

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора економічних наук, професора

Павліхи Наталії Володимирівни на дисертацію

Корчагіної Любов Федорівни

«Розвиток інструментів управління ESG-активністю підприємств на

засадах досягнення цілей сталого розвитку»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

спеціальності 073 Менеджмент

Актуальність теми дисертації. Сталий розвиток є визначальним вектором глобального розвитку, який об'єднує економічний прогрес, соціальну справедливість та екологічну стійкість. Відповідно до Порядку денного ООН на період до 2030 року, для досягнення сталого розвитку визначено 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) та 169 конкретних завдань. Вони спрямовані на подолання бідності, забезпечення якісної освіти, збереження навколишнього середовища та забезпечення гідних умов життя для всіх людей на планеті.

Однак досягнення цих цілей стикається з численними глобальними викликами, які гальмують прогрес. Серед них:

- Війна в Україні, яка не лише спричинила гуманітарну кризу, але й призвела до енергетичної та продовольчої нестабільності, що безпосередньо впливає на прогрес у досягненні ЦСР, зокрема Цілі 2 (Подолання голоду) та Цілі 7 (Доступна та чиста енергія).
- Економічна нестабільність, викликана пандемією COVID-19, яка порушила глобальні ланцюги постачання, знизила економічну активність та призвела до значних втрат робочих місць.
- Кліматичні зміни, що призводять до екстремальних погодних явищ, втрати біорізноманіття та погіршення умов життя мільйонів людей. Це безпосередньо стосується Цілі 13 (Боротьба зі зміною клімату).

- Фінансова нестабільність та нерівномірність прогресу за регіонами та окремими ЦСР, що ускладнює мобілізацію ресурсів для сталого розвитку.

В умовах цих глобальних викликів підприємства стають ключовими агентами змін, оскільки вони здатні не лише створювати економічну вартість, але й формувати соціальні та екологічні стандарти. Це вимагає від них провадження ESG-активності (Environmental, Social, Governance). Проте, попри значну увагу до ESG-звітності та сталого розвитку, існують серйозні прогалини у впровадженні ефективного управління ESG-активністю:

- Відсутність єдиних стандартів і методологій ESG-звітності, що створює інформаційну асиметрію та ускладнює порівняння ESG-показників різних компаній.
- Проблема ESG-мімікрії, коли підприємства імітують екологічну та соціальну відповідальність, не здійснюючи реальних змін у своїй діяльності, що підриває довіру інвесторів та споживачів.
- Недостатня інтеграція ESG-стратегій у загальну систему управління підприємством, що гальмує їх ефективність та не забезпечує досягнення довгострокових цілей сталого розвитку.
- Складнощі в оцінці впливу ESG-активності на фінансову стійкість підприємств, що обмежує можливості залучення інвестицій у сталий розвиток.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю розробки нових інструментів управління ESG-активністю. Враховуючи виклики сучасної економіки та необхідність досягнення ЦСР, дослідження розвитку інструментів управління ESG-активністю підприємств є не лише актуальним, але й стратегічно важливим. Воно сприятиме формуванню нової управлінської парадигми, яка забезпечить гармонійний розвиток бізнесу, суспільства та довкілля.

Ступінь обґрунтованості наукових напрацювань, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Проаналізувавши зміст

дисертаційної роботи Корчагіної Л.Ф., можна зазначити, що проведене дослідження за темою «Розвиток інструментів управління ESG-активністю підприємств на засадах досягнення цілей сталого розвитку» є самостійною, цілісною, науковою працею, що характеризується системним підходом до вирішення поставлених завдань та високою практичною значущістю отриманих результатів.

Важливо відзначити, що дисертація базується на чітко сформульованій меті – розвитку науково-методичних засад і розробці практичних рекомендацій з управління ESG-активністю підприємств на засадах досягнення цілей сталого розвитку. У рамках досягнення поставленої мети автором вирішено низку важливих наукових завдань, серед яких: уточнення сутності економічних категорій у сфері управління ESG-активністю підприємств; дослідження основних елементів ESG-активності та розробка науково-методичних засад її інтеграції в системи управління підприємствами; розробка методу оцінювання впливу рівня ESG-активності на фінансову результативність підприємств; вдосконалення принципів організування ESG-звітності; визначення форм і методів ESG-мімікрії та розробка заходів для її подолання; удосконалення підходу до ESG-рейтингування.

Методологічна обґрунтованість дисертаційного дослідження забезпечується застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів, які відповідають поставленим завданням і логіці дослідження. Зокрема, використані загальнонаукові методи аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, систематизації для уточнення теоретичних основ ESG-активності та її місця в системі управління підприємствами. Специфічні методи бібліометричного мета-аналізу (SciVal для бази даних Scopus та VOSviewer для Web of Science) забезпечили глибокий аналіз наукових публікацій з проблематики управління ESG-активністю, що дозволило виявити ключові тенденції та напрями подальших досліджень. Методи кореляційного аналізу були застосовані для співставлення результатів різних ESG-рейтингів, що підвищило об'єктивність та достовірність отриманих результатів. Методи анкетування, нормування,

ранжування та експертних оцінок забезпечили розробку та апробацію нових ESG-рейтингів, а методи негативного та позитивного скринінгу сприяли об'єктивному відбору підприємств-об'єктів рейтингування.

Обґрунтованість наукових висновків і рекомендацій базується на комплексному аналізі актуальних світових тенденцій у сфері ESG-активності, зокрема враховано нормативно-правові ініціативи ЄС, США та ООН щодо сталого розвитку. Дисертантка провела глибоке дослідження практик міжнародних компаній, використовуючи дані ESG-звітності відомих світових лідерів (Morningstar, Bloomberg, MSCI, Sustainalytics), що забезпечило об'єктивність і релевантність результатів. Аналіз наукових публікацій та результатів досліджень зарубіжних і вітчизняних учених забезпечив глибоку теоретичну базу дослідження, що дозволило автору всебічно розкрити проблематику управління ESG-активністю підприємств.

Наукова новизна дослідження полягає в уточненні економічних категорій у сфері ESG-активності, розробці нових науково-методичних підходів до інтеграції ESG-активності в систему управління підприємствами, удосконаленні принципів організування ESG-звітності, а також виявленні форм і методів ESG-мімікрії та розробці заходів щодо їх подолання. Окремо варто відзначити розробку методу оцінювання впливу рівня ESG-активності на фінансову результативність підприємств, що враховує галузеву специфіку діяльності та дозволяє підвищити ефективність стратегічного управління. Удосконалено підхід до ESG-рейтингування з використанням комбінованих методів анкетування, експертних оцінок та кореляційного аналізу, що підвищує об'єктивність та прозорість оцінок стійкості підприємств.

Практична значущість результатів дослідження полягає у можливості використання розроблених науково-методичних підходів і практичних рекомендацій у діяльності підприємств для підвищення їхньої конкурентоспроможності шляхом інтеграції ESG-стратегій. Запропоновані підходи сприяють вдосконаленню ESG-звітності, забезпечують прозорість і

підвищують довіру інвесторів. Крім того, запропоновані методики оцінювання впливу ESG-активності на фінансову результативність дозволяють здійснювати стратегічне управління на основі комплексного аналізу ризиків та можливостей.

Достовірність і верифікація результатів підтверджується апробацією на основі практичних даних підприємств різних галузей економіки, використанням ESG-звітності та рейтингів міжнародних компаній, перевіркою методом експертних оцінок, а також публікацією результатів у фахових наукових виданнях і презентацією на науково-практичних конференціях.

Дослідження виконано в рамках науково-дослідних тем Університету імені Альфреда Нобеля: «Менеджмент та управління в умовах глобальних та соціально-економічних викликів» та «Теоретико-методологічні засади модернізації і сучасні тенденції розвитку міжнародних фінансово-економічних відносин: проблеми, перспективи, можливості». У межах цих досліджень дисертанткою проаналізовано та систематизовано фактори, що визначають сутність ESG-поняття, зокрема екологічні, соціальні та управлінські аспекти, які є ключовими елементами сталого розвитку. У роботі також розглянуто індикатори, які відіграють важливу роль у багатьох міжнародних ініціативах зі сталого розвитку, та запропоновано їхню систематизацію відповідно до специфіки діяльності підприємств.

Дисертантка проаналізувала нові моделі організування економіки, зокрема циркулярну економіку, яка є важливою складовою екологічної складової ESG-активності, оскільки сприяє раціональному використанню ресурсів та мінімізації відходів. У дослідженні також систематизовано види ESG-активності підприємств за певними критеріями з подальшою їх класифікацією та визначенням базових об'єктів, на які спрямована ESG-активність. Це дозволило сформуванню науково обґрунтовану методологію управління ESG-активністю підприємств, яка забезпечує інтеграцію сталого розвитку у стратегічне управління компаніями.

Дисертаційна робота виконана також в рамках наукових досліджень Національного університету «Львівська політехніка», зокрема, науково-дослідних тем: «Управління розвитком туристичної галузі України: соціально-економічний аспект» та «Діджиталізація бізнес-процесів суб'єктів туристичної індустрії». В межах цих досліджень дисертанткою було запропоновано науково-методичні засади інтеграції ESG-активності в систему управління туристичними підприємствами. Це особливо актуально в умовах глобалізації та цифрової трансформації, що створюють нові можливості для підвищення прозорості та ефективності ESG-діяльності.

Дисертантка розробила науково-методичний підхід до оцінювання впливу рівня ESG-активності підприємств на їхню фінансову результативність. Це стало можливим завдяки використанню комплексного підходу до аналізу фінансових показників та ESG-індикаторів, що дозволило виявити взаємозв'язок між рівнем сталого розвитку підприємств та їхньою конкурентоспроможністю. Запропонована методика може бути використана для стратегічного планування та управління підприємствами різних галузей, оскільки забезпечує комплексну оцінку ефективності ESG-стратегій.

Важливим науковим внеском є запропоновані підходи до подолання інформаційної асиметрії в ESG-звітності, що сприяє підвищенню прозорості та довіри з боку інвесторів і споживачів. Розроблені науково-методичні засади організації ESG-звітності та рейтингу забезпечують об'єктивність і порівнянність результатів оцінювання стійкості підприємств, що є важливим для залучення інвестицій у сталий розвиток.

Таким чином, дисертаційна робота Корчагіної Л.Ф. є вагомим науковим внеском у розвиток теорії та практики управління ESG-активністю підприємств. Вона характеризується високим рівнем наукової новизни, комплексним підходом до аналізу сучасних викликів сталого розвитку та обґрунтованістю запропонованих науково-методичних підходів і практичних рекомендацій. Дослідження має високу практичну значущість, оскільки сприяє підвищенню

ефективності управління підприємствами в умовах глобалізації та сталого розвитку.

Наукова новизна і практичні значущість отриманих результатів. Дисертаційна робота на тему «Розвиток інструментів управління ESG-активністю підприємств на засадах досягнення цілей сталого розвитку» є вагомим науковим дослідженням, що робить значний внесок у розвиток теорії та практики управління підприємствами в умовах глобальних викликів.

Робота відрізняється високим рівнем наукової новизни, оскільки вперше розроблено метод оцінювання впливу рівня ESG-активності підприємств на їхню фінансову результативність. Запропонована методика включає формування бази даних для аналізу на основі попередньої фільтрації даних, використання параметричних (ANOVA-аналіз) та непараметричних (тести Манна-Вітні) тестів для визначення наявності статистично значущих відмінностей у фінансових показниках залежно від рівня ESG-активності. Також застосовано кореляційний аналіз та тести Гренджера для виявлення змінних, що впливають на фінансові результати, а також характеру зв'язку між ними. Подальша квантифікація параметрів моделі здійснена за допомогою регресійного аналізу. Вперше розроблений метод дозволяє не лише визначати кореляції між ESG-активністю та фінансовими показниками, але й виявляти причинно-наслідкові зв'язки, що є важливим для стратегічного управління підприємствами. Ця методика має високий потенціал для практичного застосування, оскільки забезпечує обґрунтовану основу для прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення фінансової результативності шляхом впровадження ESG-активностей.

У роботі також удосконалено науково-методичні засади інтеграції ESG-активності в системи управління підприємствами. Запропоновано систему ESG-блоків, яка включає ESG-стратегію, ESG-політику, ESG-цілі, пріоритети та принципи, систему ESG-індикаторів та видів ESG-активності, а також ESG-звітність і ESG-комунікацію. Вперше розроблено схему інкорпорації цих блоків

у класичну систему управління підприємствами, що дозволяє максимально спростити і прискорити процес впровадження ESG-активності в операційну діяльність. Це забезпечує підвищення прозорості управлінських процесів, ефективності використання ресурсів, зменшення ризиків та підвищення конкурентоспроможності підприємств.

Іншою важливою новацією є удосконалення методів організування ESG-звітності на підприємствах. У роботі розроблено принципову схему процесу створення та організування ESG-звітності на основі сучасних міжнародних стандартів (GRI, ISO, SASB, ESRS) із урахуванням особливостей українських підприємств. Запропоновано конкретні кроки та рекомендації з імплементації ESG-звітності, що забезпечують підвищення прозорості, релевантності та достовірності поданої інформації. Використання цієї методики дозволяє підприємствам не лише відповідати вимогам регуляторів та стейкхолдерів, але й покращувати свій імідж і залучати інвестиції за рахунок підвищення довіри з боку інвесторів, клієнтів та партнерів.

Особливою новизною відзначається розробка підходів до боротьби з ESG-мімікрією. Вперше виявлено форми та методи ESG-мімікрії (свідомого створення хибних інформаційних сигналів щодо ESG-активності), систематизовано негативні наслідки її використання для підприємств, а також розроблено комплекс заходів щодо недопущення ESG-мімікрії, включаючи підходи до верифікації ESG-звітності. Це має важливе практичне значення, оскільки допомагає підвищити прозорість ринку, захистити інвесторів від хибних інформаційних сигналів та сприяти розвитку чесної конкуренції.

Також у роботі удосконалено методи побудови ESG-рейтингів, включаючи уніфіковану схему процесу ESG-рейтингування, яка охоплює фази: позитивний і негативний скринінг підприємств, збір ESG-даних (використання більше 40 різноманітних ESG-критеріїв), аналіз даних та розрахунок ESG-рейтингу. Запропонована система забезпечує об'єктивність, прозорість та порівнянність

результатів ESG-рейтингування, що підвищує довіру інвесторів та інших стейкхолдерів.

Практична значущість отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих методів та рекомендацій у практичній діяльності підприємств, а також на державному рівні для розробки політик сталого розвитку та ESG-регулювання. Це особливо актуально для України, де ESG-активність підприємств стає все більш важливою складовою їхньої конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Загалом, дисертаційна робота є вагомим внеском у розвиток науково-методичних підходів до управління ESG-активністю підприємств. Вона пропонує комплексну систему управління ESG-активністю, яка є новаторською як за змістом, так і за формою. Отримані результати можуть бути використані для підвищення ефективності управління підприємствами, зниження ризиків, покращення фінансових результатів та забезпечення сталого розвитку. Таким чином, дисертаційне дослідження відрізняється високим рівнем наукової новизни, має значну практичну цінність і робить вагомий внесок у розвиток теорії та практики управління сталим розвитком.

Повнота викладення основних результатів дисертації в наукових виданнях. За результатами дослідження опубліковано 15 наукових праць загальним обсягом 7,22 друкованих аркушів, у тому числі 6 – у наукових фахових виданнях України, 2 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних Web of Science, а також 7 – у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій.

У наукових публікаціях висвітлено сутність та значення ESG-активності в контексті сталого розвитку, обґрунтовано науково-методичні підходи до інтеграції ESG-активності в системи управління підприємствами, розроблено метод оцінювання впливу рівня ESG-активності на фінансову результативність підприємств, а також представлено методологічні засади організування ESG-звітності та методи боротьби з ESG-мімікрією. Крім того, у статтях було

обґрунтовано важливість врахування екологічних, соціальних та управлінських аспектів в управлінських рішеннях, що сприяє досягненню цілей сталого розвитку.

Окремі аспекти дисертаційного дослідження, зокрема щодо інтеграції ESG-активності в систему управління підприємствами, організування ESG-звітності, методів боротьби з ESG-мімікрією та побудови ESG-рейтингів, опубліковані у провідних наукових виданнях, що забезпечує високий рівень верифікації результатів дослідження та відповідає сучасним вимогам до академічної якості наукових публікацій. Публікації відображають наукову новизну і практичну значущість отриманих результатів, забезпечуючи їхню апробацію у фаховому науковому середовищі.

Загальний обсяг опублікованих наукових праць свідчить про достатню повноту викладення основних результатів дослідження, що дозволяє здійснити всебічну оцінку наукової новизни та практичної значущості отриманих результатів, а також сприяє їх подальшому впровадженню у практичну діяльність підприємств.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності. Текст дисертаційної роботи повністю відповідає вимогам академічної доброчесності, встановленим чинним законодавством України, а також міжнародним стандартам академічної етики. У дисертації дотримано принципів чесності, об'єктивності, прозорості та відповідальності за результати наукового дослідження.

Усі використані в роботі джерела інформації належним чином оформлені із зазначенням посилань на авторів та першоджерела, що виключає можливість плагіату або некоректного запозичення чужих ідей, текстів чи наукових результатів. У тексті дисертації чітко розмежовано особистий внесок здобувача та використані наукові положення інших авторів. Посилання на джерела виконано відповідно до вимог наукового цитування, що забезпечує прозорість і достовірність наукового апарату роботи.

Методологія дослідження та отримані наукові результати базуються на достовірних даних, що забезпечує їх обґрунтованість і об'єктивність. Особистий внесок здобувача чітко визначено у всіх співавторських публікаціях, що гарантує дотримання принципу індивідуального авторства.

Ідентичність тексту анотації та основних положень дисертації. Анотація на дисертацію та основні результати дослідження, що викладені у дисертаційній роботі Корчагіної Л.Ф., повністю відповідають один одному.

Зауваження і дискусійні пропозиції, які викладені в дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Корчагіної Л.Ф., необхідно звернути увагу на деякі положення, що б могли слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту.

1. У розділі 1 «Теоретико-методичні засади, сутність і види ESG-активності підприємств» детально розглянуто питання сталого розвитку як стратегічного напрямку розвитку світової економіки. Однак, у подальших дослідженнях доцільно було б глибше проаналізувати історичну еволюцію ESG-концепції, враховуючи новітні виклики, зокрема зміни у глобальній політиці стійкості, цифровізації та впливу на глобальні ланцюги постачання. Крім того, доцільно було б додати компаративний аналіз підходів до управління ESG-активністю в різних регіонах світу, зокрема в країнах ЄС, США та Азії.

2. У розділі 2 «Оцінювання, аналізування і методичні підходи до організування ESG-активності підприємств» проведено ґрунтовний аналіз сучасного стану ESG-активності на підприємствах України та наведено світові тенденції. Проте, потребує додаткового обґрунтування вибір критеріїв оцінювання ESG-активності, особливо в контексті використання кількісних показників. Також викликає інтерес питання адаптації світових ESG-стандартів до українських реалій, зокрема у зв'язку з військовими діями та їх наслідками. Це може стати основою для подальших досліджень і рекомендацій щодо ESG-звітності українських підприємств в умовах кризи.

3. У розділі 3 «Напрями удосконалення інструментів управління ESG-активністю підприємств на засадах досягнення цілей сталого розвитку» запропоновано авторські підходи до ESG-рейтингування. Однак, виникає потреба у подальшому розвитку методики розрахунку ESG-рейтингів з урахуванням специфіки різних галузей економіки та типів підприємств. Особливо актуальним є врахування впливу малих і середніх підприємств на досягнення ЦСР, а також розробка спеціалізованих індикаторів для оцінювання їх ESG-активності. Це дозволить більш об'єктивно відображати внесок різних типів бізнесу у сталий розвиток.

4. Дискусійним є питання щодо науково-методичних засад обґрунтування доцільності ESG-активності підприємств з позиції їхньої фінансової результативності. Важливим аспектом є подальше дослідження та емпіричне підтвердження зв'язку між ESG-активністю та фінансовими показниками, зокрема в умовах нестабільного економічного середовища. Врахування впливу факторів зовнішнього середовища, таких як регуляторні зміни, соціальні очікування та екологічні ризики, може надати додаткову аргументацію на користь впровадження ESG-стратегій.

5. Потребує подальшого обговорення питання щодо обґрунтування ESG-мімікрії та методів її нівелювання. Пропозиції щодо боротьби з ESG-мімікрією є новаторськими, однак доцільно розглянути додаткові механізми, такі як впровадження цифрових інструментів моніторингу ESG-показників, які можуть значно підвищити прозорість та достовірність даних.

6. Окремої уваги заслуговує проблема інформаційної асиметрії в ESG-сегменті. Запропоновані автором підходи до її подолання шляхом ESG-рейтингування та покращення комунікації є перспективними, проте їх ефективність залежить від рівня прозорості ринку інформаційних послуг. Подальші дослідження могли б бути спрямовані на розробку рекомендацій щодо підвищення якості ESG-інформації, зокрема шляхом стандартизації показників та запровадження незалежного ESG-аудиту.

7. У тексті часто наводяться твердження та дані з літератури без їхнього критичного аналізу. Наприклад, роль вищої освіти в досягненні ЦСР описується тільки з позитивного боку. Доцільно додати аргументи «проти» або можливі обмеження цих висновків. Крім того, варто зазначити суперечливі аспекти, пов'язані з використанням індикаторів для оцінки прогресу в досягненні ЦСР, а також ризики надмірного використання ESG як маркетингового інструменту («greenwashing»).

Водночас висловлені дискусійні положення та зауваження не знижують наукового рівня дисертаційної роботи, не зменшують її науково-практичної цінності та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вивчення змісту дисертації свідчить про пошуковий характер та творчий підхід здобувача до вирішення окреслених завдань.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертаційне дослідження «Розвиток інструментів управління ESG-активністю підприємств на засадах досягнення цілей сталого розвитку» охоплює широкий спектр питань, пов'язаних із розвитком науково-методичних засад управління ESG-активністю, що забезпечують досягнення цілей сталого розвитку. Дисертація містить як теоретичний аналіз сучасних підходів до управління ESG-активністю, так і практичні рекомендації щодо їхнього впровадження у діяльність підприємств. Дисертація є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке присвячене актуальній проблемі розробки та впровадження інструментів управління ESG-активністю підприємств в умовах реалізації цілей сталого розвитку (ЦСР).

2. Дисертація Корчагіної Л.Ф. на тему «Розвиток інструментів управління ESG-активністю підприємств на засадах досягнення цілей сталого розвитку» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 073 «Менеджмент» та вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення

дисертації», постанові Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Автор дисертації Корчагіна Любов Федорівна на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор
кафедри міжнародних економічних відносин
та управління проектами
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Наталія ПАВЛІХА

Міністерство освіти і наук України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет економіки та управління
2022

ПІДПИС ПОСВІДЧУЮ
Зав. загального відділу
07.03.2022 р.

Григорівська Т.В.